

Uitstekend acteerwerk in 'Electra'

Voorstelling: Rouw siert Electra van Eugene O'Neill door Toneelgroep Amsterdam. Regie: Ivo van Hove. Gezien 15/11 Toneelschuur Haarlem. Tournee t/m 20/12. Inl (020) 5318484 of www.toneelgroepamsterdam.nl.

Door WILFRED TAKKEN

Mede door haar schuld is de hele familie dood. Nu staat Electra, in de gedaante van Halina Reijn, stralend lachend voor het publiek. De lach is als van een masker, hij vloekt bij wat ze voelt. Zij wilde leven, maar behoort toe aan de doden. Misschien speelt ze toneel, misschien laat ze nog één keer de stralende vrouw zien die ze had kunnen worden. Misschien is dit de lach van de bevrijdende berusting in haar lot.

Die lach is het meest dramatische moment in *Rouw siert Electra* (1931) van Eugene O'Neill, uitgevoerd door Toneelgroep Amsterdam. Dramatisch door de verwarrende meerduidigheid, en een prachtig moment voor Halina Reijn om wie deze voorstelling draait, en die de beste rol van haar korte loopbaan speelt. Ze begint als rechtlijnig vaderskind, als boze wreker, verandert in een kopie van haar levenslustige, wulpse moeder, weet dan helemaal niet meer wie ze is, om te eindigen als wijs geworden ondode.

O'Neill schreef een bewerking van de Griekse tragedie-trilogie *Oresteia* van Aischylos, waarin Agamemnon bij thuiskomst uit de Trojaanse Oorlog wordt vermoord door zijn vrouw, waarna de kinderen, Orestes en Elektra, wraak nemen op de moeder. O'Neill verplaatst de handeling naar New England. De familie heet Mam-

mon, de vader is nu een rechtlijnige, puriteinse generaal die thuiskomt uit de Burgeroorlog.

Bij O'Neill wordt de tragedie een psychologisch drama, in de Amerikaanse naturalistische traditie. Het belangrijkste verschil is dat de ondergang der Mammons niet door de goden wordt bekookstofd. Noodlot is geen kracht van buiten, maar van binnen. De familie is gedoemd bij geboorte, als variant op de puriteinse erfzonde, maar dan zonder God en mét Freud. Mensen zijn voor eeuwig gebonden door familiebanden, de zoon Orestes zit met het oedipuscomplex, dochter Electra zit met het elektracomplex. Zoon en dochter zijn gedoemd om de levens van de ouders te herhalen. En iedereen wordt gedreven door seks en jaloezie. O'Neill kent zijn Freud, maar hij ziet één belangrijk aspect van diens geloof over het hoofd: bij Freud zijn alle drijfveren onderbewust, in *Rouw siert Electra* zijn alle mensen uitstekend op de hoogte van hun neuroses, en ze spreken ze ook steeds uit. Toch ontstijgt *Rouw siert Electra* de platte freudiaanse lezing, en scheidt O'Neill een veelomvattender drama, met complexe, echt lijkende personages.

Regisseur Ivo van Hove heeft bij het Zuidelijk Toneel geregeld en met succes stukken van O'Neill geregisseerd, waaronder een *Rouw siert Electra* in 1989. Dit keer presenteert hij het verhaal met een verscheidenheid aan krachtige beelden – met video en computerschermen – die niet altijd even goed passen en de toch al zo expliciete tekst nog eens dubbeldik onderstrepen. Het grijze, strenge decor van Jan Versweyveld doet aan een kantoorruimte denken, een rouwgrijze wand, wat kantoormeubillair, een overhead-projector. Het decor

drukt de rechtlijnigheid van de generaal en zijn dochter uit, en geeft het huis het aanzien van een huis zonder ziel, een dodenhuis. De portretten van de overledenen ver-

schijnen als projecties op de muur.

En te expliciete uitwerking is bijvoorbeeld de zelfverzonnen scène waarin Orin zijn zuster neukt, hiermee de scène kopiërend waarin de ouders wanhopig neuken. Er is niets tegen expliciete, platte seks, maar wel als deze de onderliggende, en daarmee dramatisch interessantere seks verdringt.

Dat dit toch een mooie voorstelling is, ligt aan het gepaste respect voor de tekst – met ruimte voor plotse uitbarstingen van agressief fysiek spel – en het uitstekende acteerwerk. Naast Halina Reijn is ook roodharige gastspeler Jochum ten Haaf sterk en aandoenlijk als het verwarde moederskindje. Ten Haafs speelstijl vloekt enigszins bij die van de vaste spelers, maar dat past wel bij zijn rol van misplaatste. Ook de ander rollen zijn sterk bezet, door onder meer Pierre Bokma als de houterige vader. Hij sterft heel mooi, onwaardig.

